

De Poolse dienstmeid wordt Madame

Het toneelstuk 'De Meiden' van Jean Genet zit vol gedaanteverwisselingen. In de versie van de Britse regisseur Kate Mitchell zijn de meiden Poolse dienststers.

Door **Kester Freriks**

De garderobekast van Madame is het heilige der heiligen; hier bieden ondergoed, jurken en pruiken de kans tot persoonswisseling. Een dienstmeid verandert in een prinses en een arme sloof wordt als de Madame zelf. Het toneelstuk *De Meiden* (*Les Bonnes*, 1947) van de Franse schrijver Jean Genet is als een briljant ritueel van gedaanteverwisseling. De dienstmeiden met de Franse koosnamen Claire en Solange haten hun Madame. In seksueel geladen rollenspellen spelen zijzelf de mevrouw en de dienstmeid: Claire wordt Madame en Solange verandert in Claire.

De slaapkamer is hun domein van wrake. Ze zinnen op moord. In de versie van de Britse regisseur Katie Mitchell (1964) zijn er nieuwe aspecten toegevoegd en essentiële verdwenen. Genet liet zich inspireren door een *cause célèbre* uit 1933: twee Franse dienstmeiden doodden op gruwelijke wijze de vrouw des huizes. Bij Mitchell zijn de meiden, gespeeld door Marieke Heebink als Claire en Chris Nietvelt als Solange, Poolse dienststers bij een rijke westerse mevrouw. Plaats van handeling is een puissante slaapkamer, geheel verduisterd. Wat zich hier afspeelt, kan het licht niet verdragen. Heebink en Nietvelt spreken sommige clausen in het Pools, om de Oost-Europese afkomst

met bijbehorende, actuele tragiek van de ondergeschikte te accentueren. Omdat *De Meiden* niet alleen een spel is van identiteit maar ook van gender kiest Mitchell ervoor de rol van mevrouw door een acteur te laten vertolken, Thomas Cammaert. Zijn spel is perfect en op de juiste manier in evenwicht tussen liefde voor de 'meisjes' en hooghartige weerzin, maar dramaturgisch is er weinig reden toe. Door deze ingrepen mist de voorstelling een belangrijke dimensie, namelijk de religieuze. In een schitterende versie van het stuk, uitgevoerd tijdens het Amsterdam Fringe Festival 2015 in de regie van Mart van Berckel, zongen de meiden het *Lacrimosa*. Ook de regie van Franz Marijnen uit 2005 benadrukte een religieus-seksuele connotatie. Niet voor niets noemde Sartre het stuk „een zwarte mis”.

Dat *De Meiden* desalniettemin imponeert, is te danken aan het spel van Heebink en Nietvelt. De eerste slim, superieur, dwingend; de tweede aldoor reddend, slovend. Ze dragen jasschorten met bloemmotief, maar kleedt Heebink zich eenmaal als Madame in scharlakenrood of sneeuw wit, compleet met rigide veterkorset en hoge hakken, dan is zij een oogverblindende vrouw.

In dit theatrale spel vindt ze het zelfs fijn als Nietvelt haar met een mes of zelfs zweepje bedreigt, zoals de Solange

van Nietvelt ervan geniet door Madame alias Claire vernederd te worden. Ondertussen sidderen ze van angst voor de boze Madame. De *bonnes* hebben er de hand in gehad dat de geliefde van mevrouw in de gevangenis terecht is gekomen. De manier waarop Heebink als Claire haar plannen smeedt, is even spannend als geraffineerd. Aan het slot biedt alleen nog de dood verlossing, nu de situatie uitzichtloos is en de vrouwen voor eeuwig vernederd zullen blijven. De kamilletee met noodlottige slaaptabletten, bestemd voor Madame, is nu bestemd voor een van meiden zelf. Wie in de laatste scène verlost wordt en wie niet, dat blijft een open, intrigerende vraag. Nietvelts stem klinkt in elk geval ongemeen zoet en troostend.

Wat zich hier afspeelt, kan het licht niet verdragen

De Meiden van Jean Genet

Door Toneelgroep Amsterdam. Regie: Katie Mitchell. Gezien: 11/12 Stadsschouwburg, Amsterdam. Tournee t/m 27/5. Zie: tga.nl

De Meiden, door Toneelgroep Amsterdam, met Marieke Heebink en Chris Nietvelt als de dienststers Claire en Solange.